

Стручно усавршавање библиотекара, изазови професије

Соња Шуковић

Славица Младеновић

Александра Аџић

Народна библиотека "Стеван Сремац", Ниш, Србија

Librarian professional training, challenges of the profession

Sonja Šuković

Slavica Mladenović

Aleksandra Adzić

Stevan Sremac Public Library, Nish, Serbia

Професионално развитие на библиотекарите, предизвикателства на професијата

Соња Шукович

Славица Младенович

Александра Аджич

Народна библиотека „Стеван Сремац“, Ниш, Србија

Abstract: *Time assigns new roles to libraries and undoubtedly they will change significantly over time. In order to provide future generations with access to the necessary knowledge, some initial principles, such as the preservation and memorization of library materials, will remain the basis for libraries, whatever form they take. The involvement of digitalization in libraries introduces new challenges in the current world of libraries. Digitization processes introduce new challenges in the current world of libraries. The question arises: are librarians ready to respond to the demands of the modern age. In this paper, we will point out the importance of constant professional development, monitoring of modern trends in library and information activities and harmonizing the library profession with the needs of library users. Permanent professional training is a legal obligation for employees and a powerful ally on the path of changing life and civilization trends.*

Keywords: *modern librarianship, education and continuous professional development of librarians, Stevan Sremac Public library from Niš.*

Сажетак: Време задаје нове улоге библиотекама и несумњиво ће се оне значајно мењати у времену које наступа. Неки иницијални принципи, као што су очување и меморисање библиотечке грађе, са циљем да се будућим генерацијама омогући приступ неопходном знању, остаће окосница библиотека, какав год оне облик попримиле. Дигитализациони процеси постављају нове изазове у актуелном свету библиотека. Отвора се питање спремности библиотекара да одговоре захтевима савременог доба.

У раду ћемо указати на значај сталног стручног усавршавања, праћења савремених трендова у библиотечко-информационој делатности и усклађивања библиотечке струке са потребама корисника библиотека. Стално стручно усавршавање је законска обавеза¹ за запослене и моћни је савезник на путу промена животних и цивилизацијских токова.

Кључне речи: савремено библиотекарство, образовање и стално стручно усавршавање библиотекара, Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш.

Резюме: Времето отржеда нови роли на библиотеките и несъмнено те ще се променят значително в бъдещето. Някои първоначални принципи, като опазването и запаметяването на библиотечните материали, с цел да се осигури на бъдещите поколения достъп до необходимите знания, ще останат гръбнакът на библиотеките, независимо от формата им. Процесите на дигитализация поставят нови предизвикателства в съвременния свят на библиотеките. Отваря се въпросът за готовността на библиотекарите да отговорят на изискванията на съвременността.

В статията ще посочим значението на постоянното професионално развитие, следенето на съвременните тенденции в библиотечно-информационната дейност и хармонизирането на библиотечната професия с потребностите на библиотечните потребители. Непрекъснатото професионално развитие е законово задължение за служителите и е мощен съюзник по пътя към промените в хода на живота и цивилизацията.

Ключови думи: модерно библиотечно дело, образование и непрекъснато професионално развитие на библиотекарите, Национална библиотека „Стеван Сремац“ Ниш.

¹ Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности. Службени гласник РС, бр. 18/2013. <https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/Pravilnik-o-o-stalnom-strucnom-usavršavanju-u-bibl-inf.pdf>

Увод

Записи на камену, епитафи на којима су уписана почасна звања, говоре о давном постојању библиотекара. „Тако, на основу епитафа, сазнајемо за два библиотекара, који су живјели у вријеме владавине Тиберија, Калигуле и Клаудија. Један надгробни споменик овековечује успомену на Тиберија Клаудија Скрита, Августовог ослобођеника, управника библиотеке. Скритов надгробни споменик нам открива званичан назив *procurator bibliothecarum* у значењу „управника библиотеке“².

Без систематског образовања библиотекара истакнути појединци су, већ са појавом првих књига, имали свест о томе да књиге треба сакупљати, систематизовати, каталогизирати и чувати како би биле доступне свим потенцијалним корисницима. Та потреба је императив библиотечке професије али развој науке, технике и друштва нужно захтева од библиотекара нова знања и вештине.

Сталан притисак дигиталног снабдевања и радикално измењене потребе корисника померају устаљене границе библиотечких услуга, захтевају нови спектар понуде и стално усавршавање библиотекара³ како би се испунили захтеви професије и задовољиле потребе умреженог друштва. Библиотекари су позвани да пронађу везивно ткиво које ће спојити дигиталне медије и папирну форму и трасирати пут у библиотеке. Од њих се очекује да буду образовани људи. Осим адекватног формалног образовања, неопходно је и неформално образовање које ће успешније одговорити савременим захтевима корисника, задржавајући тако лидерску позицију у омогућавању приступа информацијама.

Неформално образовање које обухвата све облике континуираног стручног образовања и усавршавања уз рад, веома је значајно за професионални развој библиотекара у савременом друштву

² Милена Максимовић : Традиционални и нови задаци данашњих библиотека. - У: Темелне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 209). – Стр. 34

³ Tamara Malešev, Olivera Topalov, Slađana Radovanović, „Potreba za stalnim stručnim usavršavanjem bibliotekara – korist za pojedinca i društvo“, BOSNIACA - časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, бр 27/2022

и у великој мери зависи од успостављања и правилног функционисања укупног система утемељеног на правним прописима.

Брзе промене у друштву и експоненцијални пораст количине знања захтевају велику флексибилност и прилагодљивост новонасталим променама у свим областима живота, посебно у библиотечно-информационој делатности. Савремени концепт, према коме се образовање не завршава са завршетком формалног образовања и стицањем дипломе, истиче важност перманентног осавремењавања теоријских знања и практичних вештина одраслих особа. „Библиотеке су у средишту развоја информационог друштва јер су суштински значајне за информисаност грађана, за њихово усавршавање и индивидуални развој, неопходне су за развој образовања, науке и културе, покретач су свеукупног развоја слободног демократског грађанског друштва.”⁴

Законски оквири континуираног образовања библиотекара

Запослене у библиотечно-информационој делатности у Републици Србији закон обавезује да се стално усавршавају за обављање стручних послова у складу са програмом који је акредитован од стране Народне библиотеке Србије⁵. Најмањи обим сталног стручног усавршавања на годишњем нивоу је шест радних сати.

Законски основ у Србији за вршење програма сталног стручног усавршавања у библиотечно-информационој делатности регулисан је чланом 49. Закона о библиотечно-информационој делатности⁶: „Запослени у библиотечно-информационој делатности дужан је да се стално усавршава за обављање стручних послова. Стално стручно усавршавање у библиотечно-информационој делатности врши се у складу са програмима чију акредитацију врши Народна библиотека Србије, као поверени посао. Средства за стално стручно усавршавање обезбеђује оснивач библиотеке у којој

⁴ Закон о библиотечно-информационој делатности, Службени гласник РС, бр. 52/2011.

⁵ Народна библиотека Србије. <https://nb.rs/stalno-strucno-usavrsavanje-zaposlenih/>

⁶ Закон о библиотечно-информационој делатности, Службени гласник РС, бр. 52/2011.

запослени ради. Начин акредитације програма стручног усавршавања као и начин организовања спровођења сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности прописује министар надлежан за културу.“

На основу члана 49. став 4. Закона о библиотечко-информационој делатности, министар за културу и информисање донео је Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности⁷, којим се утврђује начин акредитације програма сталног стручног усавршавања, као и начин организовања и спровођења сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности.

У ИФЛА/УНЕСКО Манифесту за јавне библиотеке⁸ наводи се да је јавну библиотеку неопходно ефикасно организовати и одржавати професионалне стандарде рада, а да би се осигурале одговарајуће услуге незаобилазно је стручно усавршавање и континуирано образовање библиотекара. Према ИФЛА/УНЕСКО Смерницама за развој јавних библиотека⁹, јавној библиотеци треба обезбедити одговарајуће образовно особље, са одговарајућом обуком, а да би се заједници пружила најбоља могућа услуга неопходно је да се одржава добро обучено и веома мотивисано особље.

Савремено друштво – библиотекар и професија

Целоживотно учење није новина за библиотекаре. Народне библиотеке, отворене како према локалном становништву тако и према свима који желе да проширују своја знања, повезане са другим образовним установама, представљају идеална места за овакав вид учења. Унапређивањем својих услуга могу да се суоче са изазовима дигиталне неуједначености и зауставе разне неједнакости у образовним процесима. Развојем е-учења у народним библиотекама, повећава се дигитална писменост становништва као и заинтересованост за саме библиотеке. Као установе које имају

⁷ Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности. Службени гласник РС, бр 18/13

⁸ ИФЛА/УНЕСКО Манифест за јавне библиотеке. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/190/1/pl-manifesto-sr.pdf>

⁹ ИФЛА/УНЕСКО Смернице за развој јавних библиотека. Гордана Љубановић, преводилац. Народна библиотека Србије и Библиотека града Београда : 2005.

улогу да подстичу учење, било формалне, било неформалне природе, библиотеке оспособљавају појединце да самостално трагају за информацијама и тако дођу до знања, нудећи широк избор различитих медија.

Да би одговорили савременим захтевима, стручњаци у библиотечко-информационој делатности морају константно да се усавршавају. Континуирано образовање библиотекара¹⁰ почиње након завршетка формалног школовања и, у циљу сталног напретка у раду, траје током читавог живота кроз различите облике усавршавања: курсеве, семинаре, радионице, конференције.

Библиотеке су одувек пратиле промене у друштву, а преносећи знање и информације, утицале на те промене и биле њихов носилац. Данас, својим прилагођавањем променама и својом организацијом, постају информациони центри па поред васпитно-образовне улоге добијају и нови концепт. Играју кључну улогу у информационом описмењавању и прихватању нових технологија, задржавајући притом своје раније образовне вредности. Помажу појединцима у стварању и обликовању мишљења о многим темама, подстичу да се велики број људи укључи у друштвени живот, представљају изворе веродостојних информација, обезбеђују слободу говора, учења, мишљења и изражавања пружајући приступ свим облицима знања и интелектуалних активности, представљају подршку за учење током читавог живота.

Важан предуслов за развој библиотечке делатности је образован библиотекар и то је основни ресурс сваке библиотеке. Поред високе професионалне етике, библиотекар мора пратити иновације у библиотечко-информационој делатности у сврху усавршавања услуга које се пружају кориснику. За библиотекарe који су у сталном контакту са корисницима, способност прилагођеног комуницирања постаје професионално неопходан квалитет. То захтева од библиотекара да побољша професионалне квалификације како би задовољио потребе корисника библиотеке.

¹⁰ Весна Ињац Малбаша, „Образовање библиотекара у Србији“, Глас библиотеке бр. 19/2012.

Све знање стечено у образовним институцијама ако се не гради, развија и унапређује, веома брзо застарева. Унапређење библиотекарске професије могуће је ако библиотекар, као главни креатор унапређења, настоји да:

- обезбеди добар квалитет пружених библиотечких услуга
- подстиче развој информационе и културне потребе корисника
- утиче да се формира критички однос код корисника према информацијама када је реч о њиховој веродостојности
- професионално се развија, напредује у квалификацијама и стално се едукује како би
- допринео угледу библиотечке професије и што већем друштвеном признању
- потпомаже чување и ширење културног наслеђа библиотеке
- настоји да негује високо педагошке вештине

Библиотекари, свесни чињенице да доживотно учење¹¹ представља интегрални део њиховог посла и каријере, и сами налазе начине за свој професионални и лични развој. Законска обавеза, детерминисана функционисањем система утемељеног на правним прописима, налаже стално учење и усавршавање.

Изазови савремене библиотеке

Улога савремене библиотеке је да у сложеном друштвеном окружењу одговори на потребе свих својих корисника. У ту сврху велика пажња се посвећује унапређењу информационе понуде, онлајн сервисима и разноврсности услуга за кориснике, испитивањима потреба грађана за библиотечким услугама и усаглашењима понуде са потраживањем. Професионални библиотекар, својим радом и особинама, има улогу да утиче на кориснике, који су главна тема свих библиотека, да дођу у библиотеку у што већем броју и пружи им услуге на начин који ће их задржати и подстаћи да искуство из библиотеке користе као позивницу за друге.

¹¹ Биљана Богдановић, Андреа Јовановић, Тјана Ловре, Ана Никوليћ, „Информациона писменост као предуслов доживотног учења“, *Библиоинфо*, 2017

Библиотекарство, које се деценијама заснивало на традиционалним вредностима, помера се у правцу нових облика рада. Дигитално окружење нужно мења и унапређује постојеће услуге. Библиотекари новим методама рада успевају да задрже постојеће кориснике и привуку нове. Велики тест за библиотечке стручњаке био је период пандемије вируса короне. Тада су готово све библиотеке у Србији и многе у свету биле затворене за кориснике, фондови су били недоступни, а уобичајен опсег услуга знатно сужен. Застој и криза у пружању услуга је успешно превазиђена применом нових и већ постојећих медијских образаца усаглашених са захтевима савремених видова комуникације али и са традиционалном улогом библиотека и темељним вредностима које оне заступају и представљају.

Савремено библиотекарство и информатичка ера подстичу библиотекаре да непрекидно усвајају нова знања и одговоре новим захтевима корисника, не искључујући традиционалне вредности као основу и неопходност у професији.

Комуникација библиотекара и корисника

Развој електронских информација, као и конкурентност и комерцијализација који су завладали на пољу библиотечког пословања, довели су до промене корисничких навика, потреба и очекивања. Јавне библиотеке нису више у положају да комотно очекују корисника који мора да дође у библиотеку по информацију. У великој гужви која влада на тржишту информација, библиотекари морају да ослушкују потребе својих корисника и наметну библиотечке ресурсе, сервисе и услуге, по којима су ексклузивни. Већина потенцијалних корисника често није упозната са могућностима које библиотека пружа. Промотивним активностима, библиотека мора да оствари комуникацију и са њима, доведе их у библиотеку и од њих створи својеврсне гласнике.

„Основна мисија сваке библиотеке, односно сваке библиотечно-информационе јединице или система, јесте да буде што успешнији посредник, медијатор између информационих ресурса и потребе постојећих и потенцијалних корисника. Дугорочни циљ

или сврха библиотеке јесте да производи одређене исходе, последице, сврхе, резултате значајне за развој заједнице коју услужује.”¹²

Традицијом огрнуте, библиотекама мир руши актуелна реалност. Без стратегије развоја, укључења у светске библиотечке токове и поштовања закона, подзаконских аката и стандарда у библиотечко-информационој делатности, библиотеке не могу обезбедити сигурну будућност. Наступом и начином рада библиотекара промовише своју библиотеку. Пред библиотекаре се постављају све сложенији захтеви у којима особине, знање и квалитет библиотекара све више долазе до изражаја. „Библиотекар мора да разумије садржај документа, психолошке карактеристике процеса повезаних информација, како би могао да пренесе знања читаоцу и да умије да рукује новим технологијама, базама података и удаљеним ресурсима. Комуникација библиотекара – читалац доводи до јачања значаја библиотекара, али и до сложенијег рада и посједовања већих способности. Према томе, треба да постоји јасна визија развоја библиотекарства, као и државна подршка том процесу. Ми нисмо ту због нас нити тренутно, него због свеукупног развоја информација на глобалном нивоу.”¹³

Народна библиотека “Стеван Сремац” Ниш

Народна библиотека “Стеван Сремац” Ниш, као модерни културно-информациони центар локалне заједнице, функцију матичности¹⁴ обавља на територији пет општина у Граду Нишу, као и општинама које су на територији Нишавског управног округа. У домену стручних послова, руководи се принципима савременог библиотекарства, организованим приступом информацијама, настоји да унапреди културни живот грађана, допринесе њиховом усавршавању и индивидуалном развоју.

¹² Жељко Вучковић: Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања. Библиотечке услуге. - У: Зборник радова (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008). - Стр. 13.

¹³ Милена Максимовић : Традиција и промјене у библиотекарству (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016), - Стр. 86.

¹⁴ Народна библиотека “Стеван Сремац” Ниш, Одељење за матичну делатност. <https://www.nbss.rs/odeljenje-za-maticnu-delatnost/>

Стално стручно усавршавање законска је обавеза читавог библиотечког стручног кадра који ради на пословима библиотечко-информационе делатности, али и одлична основа за праћење савремених трендова у библиотечкој делатности, усклађивање библиотечке струке са потребама корисника библиотека, напредовање информационо-комуникационих технологија.

У складу са Законом о библиотечко-информационој делатности¹⁵ сви библиотечки радници имају обавезу да остваре најмање шест сати сталног стручног усавршавања на годишњем нивоу. То јесте разлог због ког сваке године Народна библиотека „Стеван Сремац“, као матична и највећа библиотека југоисточне Србије, под својим кровом организује акредитовани програм сталног стручног усавршавања. Том приликом окупља библиотечке раднике из мреже свих типова библиотека са територије Нишавског управног округа. Прилику да прошире своја знања и међусобно размене искуства, осим библиотечких радника из Ниша, имају колеге из Алексинца, Гаџиног Хана, Дољевца, Меровине, Ражња и Сврљига.

Као јавна библиотека, орјентисана је према кориснику, обогаћивању својих фондова новим насловима, промовисању књиге и писмености, читања и доживотног учења, доступности и поузданости информација, слободној комуникацији, подизању културне свести, усмерености ка технолошким иновацијама и активној професионалној домаћој и међународној сарадњи.

Савремено пословање Библиотеке захтева од библиотекара континуирано образовање и усавршавање са нагласком на практичну применљивост стечених знања и вештина. Осим редовних, законом прописаних, а подзаконским актима дефинисаних послова из области библиотечке делатности, библиотекари се намеће обавеза увођења нових садржаја, активности и модела понашања и рада, као и успостављање добре сарадње и координације са другим библиотекама и институцијама које су активне у области образовања библиотекара.

¹⁵ Закон о библиотечко-информационој делатности, Службени гласник РС, бр. 52/2011.

Императиви савременог доба намећу улогу приступне тачке и библиотекарама и библиотекама код усмеравања корисника у коришћењу правих извора библиотечко-информационе грађе. Проналажење нових начина за мерење коришћења свих фондова и понашања корисника, да би се предвиделе и испуниле потребе корисника, приоритетан је задатак савремене библиотеке и библиотекара у ново информатичко доба.

Закључак

Традиционалне библиотеке, места где су човек и живот оставили траг, постављене су са релативно чврстом хијерархијском структуром. Савремене технологије мењају организацију и систем рада у библиотекарству. Долази до формирања и изградње новог профила библиотекара, који осим традиционалног знања мора овладати и савременим системом комуникације.

Библиотекар, стручњак за набавку, каталогизацију, пружање информација, постао је и библиотечко-информациони стручњак. Поред формалног образовања, он поседује иницијативу за перманентно самообразовање. Имплементација савремених технологија пружа нове могућности за развој библиотека. Библиотекар, професионалац у струци, поштујући традиционалне вредности библиотекарства и користећи све алате које му савремена технологија нуди, у законским оквирима те могућности примењује.

Још увек заступљеније у библиотекама, штампане публикације имају привилеговану, традицијом обезбеђену позицију коју морају да бране. Користећи предности дигиталног доба и библиотечких сервиса којима располаже, фонд штампане књиге може постати видљивији, значајнији и атрактивнији (промоција фондова путем виртуелних изложби националних и завичајних збирки, аудио и видео предавања и веб конференције...)

Да ли ће библиотека у савременом информатичком свету остати лидер у похрањивању, систематизовању и дистрибуцији веродостојних информација зависи, пре свега, од брзине прилагођавања насталим променама. Профил библиотеке одређује њене задатке и улоге.

Литература и извори

1. Biljana Bogdanović, Andrea Jovanović, Tijana Lovre, Ana Nikolić, „Informaciona pismenost kao preduslov doživotnog učenja“, *Библиоинфо*, 2017
2. Весна Ињац Малбаша, „Образовање библиотекара у Србији“, Глас библиотеке бр. 19/2012.
3. Жељко Вучковић: Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања. Библиотечке услуге. - У: Зборник радова (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008). Стр. 13.
4. Закон о библиотечко-информационој делатности, Службени гласник РС, бр. 52/2011.
5. ИФЛА/УНЕСКО Манифест за јавне библиотеке. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/190/1/pl-manifesto-sr.pdf>
6. ИФЛА/УНЕСКО Смернице за развој јавних библиотека. Гордана Љубановић, преводилац. Народна библиотека Србије и Библиотека града Београда : 2005.
7. Милена Максимовић : Традиционални и нови задаци данашњих библиотека. - У: Темелјне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 209). - Стр. 34
8. Милена Максимовић : Традиција и промјене у библиотекарству (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016), - Стр. 86.
9. Народна библиотека Србије. <https://nb.rs/stalno-strucno-usavrsavanje-zaposlenih/>
10. Народна библиотека “Стеван Сремац” Ниш, Одељење за матичну делатност. <https://www.nbss.rs/odeljenje-za-maticnu-delatnost/>
11. Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности. Службени гласник РС, бр. 18/2013. <https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/Pravilnik-o-o-stalnom-strucnom-usavrsavanju-u-bibl-inf.pdf>
12. Tamara Malešev, Olivera Topalov, Slađana Radovanović, „Potreba za stalnim stručnim usavršavanjem bibliotekara – korist za pojedinca i društvo“, BOSNIACA - časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, бр 27/2022